

Mićić: Šta ovaj govori? Ne razumen. Ništa ja ne razumem! Možda ga neko ovde razume, ali ja ne.

Zatočenik VI: Evo šta: tražim tri minuta. Izadite za to vreme. Ili učutite makar. Da, samo tri minuta pauze. Posle čega ću, neka tako bude, doigrati sa vama ovaj glupi komad.

Mićić: Da se složimo (*osvrće se, namiguje pomoćniku*) na dva i po (*vadi ogromni, srebrni sat*). Hajde, popusti, brate, za pola minuta. Hoćeš li?... (*kleberi se*) Nećeš?... (*smeje se*) Dobro, de (*smeje se grohotom, briše suze*) Neka ti bude. Neka bude po tvojoj želji, kada je poslednja. Slažem se, grabi, uživaj... (*odstupa korak dva, oslanja se na zid, pomoćnik sledi njegov primer, ali nespretno je, posrne, zamalo da padne*) Miran, kučkin sine! Ruke iz džepova! Sve same nezgrapne budale oko mene! Zar ne možeš da budeš miran, tih, samo dva minuta? Ugladaj se na mene, Boga mu!... (*u potpunoj tišini, dok zaista ističe tih tri minuta, nekoliko puta pogleda na svoj sat, zajapuren, ne diše kako bi bio sasvim tih, zatim naglo izranja*) ...58, 59, 60, gotovo! Ispunjena ti je želja, baš onako kako si hteo. (*uzrurbano*) Hajdemo, završimo s tim već jednom. (*odlaze, zatamnjenje*)

– fragmenti iz komada –

Ištvan Nemet

ISTOČNA KAPIJA

(Davnašnja skica)

Terika Bimbo trčala je ulicom šireći ruke dok je u šakama stiskala pregršt guščijih pera. Nije trčala kao oni koje jure, nego kao oni koji nose neku važnu vest. Njene bose noge jedva su doticale zemlju, trčala je kao mršavi, odrpani andeo, koji se spustio na zemlju. Pri tom bi dreknula, dreknula pod svakim prozorom: „Evo ih, stižu kroz istočnu kapiju!“

Dve glavne ulice prave kao strela delile su selo na četiri jednaka dela. Počeci ovih ulica, zvani kapijē, bili su okrenuti svaki prema jednoj strani sveta. Događaji koji su donosili nova vremena ulazili su do tada kroz severnu ili južnu kapiju, sada se prvi put desilo da je novost dolazila sa istoka.

Svestan veličine trenutka osmotrih nebo, na kojem je plovio jedan oblačić kao neki veo. Na nebu ponegde poneki ravnodušni veo oblačka. Nije bilo izgleda da će padati kiša. Bilo je tiho, svuda neka neobična tišina.

Izdaleka su se ipak jasno čuli krici jadne seoske lude:

„Evo ih, kroz istočnu kapiju!“

Zatekao sam svoju ženu u stražnjoj sobi; sedela je na svojoj stolici za ljuljanje umotana u pledove. Oporavljala se od bolesti, ali nije verovala da će ikada ozdraviti. Poljubio sam je u hladno čelo i nežno stisnuo mršava ramena.

Rekao sam samo: Stigli su!

Košćatim prstima prešla je preko čela, rukom načinila neodlučan pokret a umorne usne oživeše iznenada.

„Ima u bašti još nekoliko strukova hrizantema, rekla je, odnesi im. Bojim se da ih niko neće dočekati.“

Ja se nisam setio cveća, već svoje violine, stavio sam je u njenu otrcanu futrolu, uzeo pod mišku i hteo da krenem.

„Nemoj zaboraviti cveće“ opomenula me je žena.

Otkinuo sam nekoliko lepih strukova cveća. Kada je buket bio gotov, pade mi na pamet kako će to izgledati da ja muškarac predajem drugom muškarcu, vojniku, buket. No kad je već tu da ga ponesem.

Na ulici sretnem Pinterovu ženu.

„Jao, gospodine učitelju, evo ih!“, rekla je sa užasom. Kod spomenika su postavljena dva velika puškomitraljeza. Nemojte tamo!“

Hoćete im predati ovaj buket cveća?

„Bože sačuvaj, gospodine učitelju. Trčim kući, jer nema nikoga sa mojom dečicom“.

Ne bojte se gospodo, niko ih neće dirati. Nego, hajte Vi, sa mnom, pa da date vojnicima ovaj buket.

„Kako možete tako nešto tražiti od mene, gospodine učitelju! Zar ljudožderima cveće? Vratite se i Vi kući. Na ulici nema žive duše, svuda su samo vojnici.“

Nisam mogao da je ubedim da pođe sa mnom, žurila je kući.

Kod spomenika su stvarno bila dva teška puškomitraljeza, njihove cevi behu uperene u prozore parohije. Oko kioska sa bombonama stajala je grupa vojnika oko njih su se okupili neki dečaci. Kad sam im se približio, primetio sam u sredini grupe župnika kako nešto objašnjava, zastao sam iza vojnika, nemim pokretom glave pozdravio gospodina župnika, on mi otpozdravi na isti način, učinilo mi se da je bio veseo, dakle nije bilo mesta strahu. A koliko sam ja, toliko je i on znao njihov jezik.

Sada sam posmatrao samo vojnike, bili su mladi, prljavi i veseli; jedan se okrenu i pokazujući prema sredini kruga reče mi prijateljski: „Popa!“

Klimnuh glavom. Uхватim ga za mišku i pružim buket. Ovo vam šalje moja žena, rekoh, nije mogla da dođe jer je bolesna, ali je nestrpljivo čekala vaš dolazak. Tada sam ga pogledao izbliza. Njegove sitne kose oči zasjaše, podigavši buket uvis sav srećan počeo da viče. Odjedanput sam se našao u sredini kruga i centru pažnje, vojnici me počeoše tapšati udarajući me po leđima, poneki od njih tako grubo da sam se zateturao, a onda su me iznenada podigli na ramena, dok sam ja jedino brinuo da ne ispustim violinu. Jako mi je bilo neprijatno i gledajući bespomoćno okolo sa visine razmišljao sam koga da pozovem u pomoć. Gospodin župnik se smejavao da mu se tresla mantija, a na čošku crkve primetio sam Teriku Bimbo kako stoji na uglu crkve sva ukočena i uplašena držeći u spuštenim rukama guščija pera.

Skoro sam se zateturao kada sam ponovo osetio zemlju pod nogama. Tada mi priskoči jedan plavi vojnik i grubo istrže iz ruku futrolu od violine. Psovao je kao kočijaš i ja sam se plašio da će skočiti na mene. Onda iznenada potegnem revolver i uperi ga u mene. Pri tom mi je vratio futrolu i zapovedio pokazujući pištoljem, da je otvorim.

Začudeno sam pogledao oko sebe. Vojnici, koji su me malopre dizali na ramena sada ispunjeni sumnjom udaljiše se od mene streljajući me očima.

U jednom potezu otvorio sam futrolu i pokušao da se nasmešim. Violina, rekao sam, nemojte se plašiti i pri tome primakao futrolu sa violinom da je vidi i onaj ljutiti plavi vojnik.

Iz njih provali buran smeh, ne misleći više na mene zgrabiše plavog vojnika, obriše ga na zemlju i bacivši se na njega počeoše da ga udaraju, zatim su ga držeći ga za noge i ruke bacali u vazduh. U opštoj tučnjavi kosooki vojnik ispusti cveće, mrevći ga u prašini svojim glomaznim čizmama.

Tada se na seoskom trgu već skupila gomila dece i odraslih pa i vojnika, od kojih je jedan u kožnom kaputu stajao nasred raskrsnice usmeravajući prema severu trupe koje su nadirale kao bujica.

Meštani su se skupljali u grupice nemo i radoznalo posmatrali vojnike kako prolaze selom. Podsticao sam ih da kliču, ali je za to bio raspoložen samo hromi ćurčija, koji je klicao iako ga niko nije podsticao na to, ali se njegov pijani glas gubio u nadirućoj poplavi pridošlica.

Setih se slične situacije četrdeset prve kada nikoga nije trebalo podsticati da kliče dobrodošlicu, jer je tada svako mislio da je došlo vaskrsenje, pa je i onih nekoliko sumnjala koji su pre naslućivali nego što su znali da sve ovo nije šija nego vrat, čak su i oni podlegli masovnom oduševljenju; pade mi na pamet onaj ulazak vojske, i sad kad posmatram ovu radoznalu i uplašenu gomilu, mene nešto steže u grudima.

Stisnuh jače pod miškom futrolu od violine. Joška, saginjući se rekoh jednom mališanu, hajde trkom kod bača-Tonija Birkaša pa mu reci da odmah dođe i donese svoj instrument, čekajući ga u domu mladih ratnika. On će usput javiti bača-Janiki Molnaru.

Kad su stigli moji drugari muzikanti do kasno u noć smo vežbali Internacionalu. Toni i ja znali smo da je sviramo, ali je trebalo da je nauči i Jani. Probali smo pored otvorenih prozora, mnogo se znatiželjnog sveta okupilo da nas sluša.

Znao sam da mi žena neće poći na počinak dok se ne vratim kući. Bio sam umoran i mrzovoljan, tačnije bio sam utučen. Zaista je tužan onaj čovek koji ne zna pravi razlog svoje tuge. Upravo me je obuzelo takvo stanje.

Žena me je čekala isplakanih crvenih očiju. Sedela je u stolici za ljuljanje ukočena kao kip i beznadežno buljila preda se.

„Bila je Maca Sodaš“, rekla je odmah čim sam ušao u sobu. „Tražila je da joj pomognem. Preklinjala me da je sakrijem. Oterala sam je.“

Dobro si uradila. Šta je htela?

„Da je sakrijem negde. Klekla je ovde preda me, ljubila mi noge, šutnula sam je.“

Pravilno si postupila.

„Puzila je kao crv do mojih nogu i sklopivši ruke preklinjala. Teta Natalija, sakrijte me negde. Da je pustim da se sakrije pod krevet.“

Šta je tamo htela nesretnica?

„Prvo sam joj lepo govorila: Idi kući i kad vojnici zakucaju na vrata, pusti ih da uđu i lezi sa njima. To si radila sa svim vojnicima pa i sa Nemcima“.

Tako je, to celo selo zna.

„Na to mi je rekla da neće kući ako je oteram odavde, radije će u bunar skočiti ili će se obesiti. Rekla sam joj da je to njen problem, ali ni onda ne može ostati ovde.“

I ja bih je oterao da sam je zatekao.

„Rekla sam joj, ako se odavde odmah ne izgubiš, pozvaću nekog vojnika sa ulice i reći ću mu šta si sve radila dosad. Onda se pokupila i otišla.

Dobro si uradila. Ne sekiraj se zbog nje.

„Kako je bilo?“, pitala je posle umornim ali nežnim glasom.

Dao sam im cveće.

„Jesu li kršni, jesu li lepi?“, zapitkivala je ona.

Umorni su, ali su veseli. Kad sam im predao buket, digli su me na ramena.

„Jesi li im rekao koliko sam ih čekala?“

Da, rekao sam im.

„Jesu li bili ljubazni prema tebi?“

Vole da se igraju.

„Jesi li im odsvirao nešto?“

Mislili su da sam sakrio oružje u futrolu od violine. Nasmešila se umorno. A onda joj je lice naglo postalo tvrdo (kad je prozborila): „Da li je moguće da ih se užasavaju i ovakve kao što je Kata Sodaš?“

Ti se srce, zbog toga nemoj nervirati. O njima svi imaju loše mišljenje. Ne boje se ljudi njih, nego onoga što ide sa njima. A nikada ne možeš znati kako će biti.

Bio sam napet i iscrpljen kao da sam čitav dan stajao pred islednicima. Ali kad sam pomogao ženi da legne u krevet i sam krenuo na počinak, san mi nije dolazio na oči.

Moja Natalija lupkajući prstima po dunji reče:

„Mogao si baš i da dovedeš sa sobom nekog mladog vojnika da ga dodirnem svojim rukama. Da li je među njima bilo i plavušana i plavookih? Zar njihova odela ne miriše na polja raži?“

Ćutao sam.

„Spavaš?“

Ćutao sam, neka misli da sam već zaspao. Znao sam da će joj kad jednom oni stignu ovamo pasti na pamet polja raži. Zato ih je očekivala toliko.

Kako je život čudan; završio se i ovaj dugo očekivani dan prepun uzbuđenja, a ipak osećamo kako oko nas i u nama ječi praznina. Da li sam srećan što sam doživeo ovaj dan ili je Natalija srećnija od mene? Leži tu pored mene i tiho plače. Znam, sada se zauvek oprašta od svojih dalekih polja raži. Sada kada su NJENI konačno stigli.

(Sa mađarskog prevela Marija Firanji)

Nemanja Raičević

REFERAT

Veseloj Nestorović se slomio ruž za usne dok se šminkala pred ogledalom u WC-u Opštinskog komiteta, i ispao u lavabo. U kutiji, u njenim rukama, ostao je samo patrljak. Jebeš rumunsku robu – pomisli ona, nimalo nežno. – Sve golo govno.

A to joj se, eto, desilo baš deset minuta pre sednice. I to ne obične sednice, bar ne za Veselu. Jer danas ona ima referat! I ne samo to – tako joj se posrećilo da baš taj dan budu prisutni drugovi iz Gradskog i Pokrajinskog komiteta. To je bila njena prilika da od većitog referenta za kulturu u Opštinskom komitetu makne dalje. Ili barem, za početak bude zapažena. Uostalom, mislila je Vesela, kad je mogla Jovanka Perić sa nesvršenom srednjom školom, može i ona koja ima završenu.

Referat je, znajući za visoke goste, pisala dve nedelje. Svoju temu „Razvoj kulturnih delatnosti opštine Salajka u svetlu najnovijih teza druga Tita o neophodnosti većeg uticaja Saveza komunista na kulturnu politiku“ odlično je obradila, sa posebnim osvrtom na stavove baze, jer se takav pristup tih dana posebno tražio. Da, to je bila njena šansa! Vesela stade rukom razmazivati ruž na stranu koju nije stigla da ofarba, škiljeći u poprilično prljavo ogledalo. Posegnula bi ona rukom u lavabo da uzme odlomljeni deo ruža, da nije u WC ušao sekretar komiteta Milivoje Maksić. Taj sprženi, proćelavi čovečuljak, s naočarima poprilične dioptrije, svojim uobičajenim nervozno-uplašenim glasom iz tenora, poče da šišti:

– Vesela, jesi li ti poludela? Drugovi čekaju, a ti se kinduriš. Šta ti je? 'Ajde završavaj i kreći, svi su već ušli. Servirka stavlja kisele, to će biti gotovo za minut-dva, i treba da se kreće. Ti si odmah posle mene. I uostalom, otiš'o ti ruž na obraze. Šta si to radila? Rukom si se mazala?

Vesela se neugodno trže na ovo sekretarovo pitanje, ali šta je-tu je – moralo se kretati. Nije valjda tako strašno da će svi videti, tešila se. A i šta me požuruje, mogu guzovi malo da sačekaju. Međutim, reče samo trpajući parče ruža u džep:

– Evo, idem, idem, šta se odma' dereš. – i pođe za sekretarom, krišom zapljutitim prstom trljajući levi, pa desni obraz, nadajući da će skinuti izdajničke tragove šminkanja rukom.

Na vratima sale sretoše se sa Kaćom servirkom (tako su je svi znali i zvali) koja je nosila praznu servis-tacnu, što je značilo da su kisele već pred gostima.

– Ju, bože, Vesela (Kaća je stalno govorila to „Bože“, iako je bila više puta opominjana od strane članova i rukovodstva komiteta. Međutim, ona je uporno ostajala pri svome. Jednom je u toku osmomartovskog slavlja, kad su svi već bili malko pod gasom rekla sekretaru Milivoju – „Znaš šta, sekretaru, ja nikad nisam krila da